

Vatroslav Frkin

INKUNABULE U DIJECEZANSKOJ KNJIŽNICI I FRANJEVAČKIM KNJIŽNICAMA NA PODRUČJU ĐAKOVAČKE BISKUPIJE

A. OPĆENITO O INKUNABULAMA

Inkunabulama smatramo danas one knjige koje su tiskane od 1455.-1500., tj. djela tiskana u Evropi u 15. stoljeću. Često se prema njihovom broju određuje i vrijednost pojedine knjižnice.

Zemlje Zapadne Evrope uglavnom su načinile popise i opise inkunabula na svojim područjima. Prvi sustavni popis na području Njemačke načinio je krajem 18. st. Panzer i početkom 19. st. Hain. Hainovo djelo »Repertorium bibliographicum«, Stuttgartiae, u 4. sv. izlazilo je od 1826.-1839., i danas je priručnik koji mnogo pomaže u radu na području inkunabulistike. Zbog toga je izišao 1966. i reprint ovoga djela. Hainova su djela dopunjavali Copinger i Reichling.

Svrha je tih istraživanja »da se utvrdi veličina i značenje kulturne baštine srednjovjekovlja, kako je ona došla do izražaja u štampanoj knjizi u prvih pet decenija nakon pronalaska pomičnoga slova«.

Već je Hain u 19. st. ustanovio da ima preko 16 tisuća inkunabula na području koje je njemu bilo pristupačno. To je bilo u prvom redu najbogatije nalazište na svijetu - Bavarska državna biblioteka u Münchenu - sa 16.000 inkunabula.

Da bi se dobila potpuna slika čitavog područja zapadne kulture u sačuvanim tiskanim izdanjima 15. stoljeća, trebalo je popisati inkunabule i na ostalim nacionalnim područjima diljem Evrope. Tako je došlo do katalogizacije inkunabula.

Ovaj posao je obavljen na području Belgije, Nizozemske, Italije, Španjolske, Portugala i Sjedinjenih Američkih Država. Djelomično su taj posao obavile: Engleska, Danska, Švedska, Poljska i Mađarska.

Ekipa njemačkih inkunabulista pokrenula je monumentalno izdanje inkunabula za čitav svijet pod naslovom »Gesamtkatalog der Wiegendrucke«, Leipzig, 1925.-1939., B. 1-7. Iza II. svjetskog rata izišao je tek jedan svezak. Došlo se do slova F.

1 BADALIĆ, Josip *Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 1952., str. V.

Taj posao je vrlo složen jer nema potpunih popisa pojedinih nacionalnih područja. Među takva područja pripada i bivša Jugoslavija.

Prije 20-ak godina na razini bivše Jugoslavije dogovoreno je da će svaka republika popisati svoje inkunabule. Za taj se posao brinu nacionalne biblioteke pojedinih republika. Za Hrvatsku na tom području radi dugogodišnji namještenik Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu prof. Šime Jurić.

Među prve popisivače inkunabula u Hrvatskoj pripada Kukuljević. Nakon njega tim su se poslom bavili: Vojnović, Deželić, Goldschmiedt, Stošić, Božitković, Kastropil, Rode, Brlek i Zaninović.

Svim ovim radovima djelomično se, ili uopće ne, poslužio Josip Badalić koji je izdao djelo »Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj«, Zagreb, 1952.

Na kraju svoga uvoda Badalić kaže:

»Međutim, i pored sve spomenute pomoći (navodi druge upravitelje biblioteka, bibliotekare i samostane), vjerojatno je našoj pažnji izmakla i pokoja krupnija inkunabula, zaboravljena i stoljećima neprepoznata, u nekom zaturenom ili skrovitom skloništu. Možda će ova knjiga pobuditi ključare takvih skrovišta, da pretraže svoje vjekovima nedirane zakutke i pripomognu, da i te stoljetne pepeljuge ugledaju svjetlo svijeta, te kako omoguće uspješan završetak ovoga posla na korist naše nauke.«²

B. INKUNABULE NA PODRUČJU ĐAKOVAČKE BISKUPIJE

Na području đakovačke biskupije ima više knjižnica koje nisu »zatureno ili skrovito sklonište« u što prije svega pripada Dijecezanska knjižnica u Đakovu. Zato se opravdano pita prof. Srakić »zašto ovaj znanstvenik (Josip Badalić) nije obradio i inkunabule biskupijske biblioteke u Đakovu?«.³

Na reviziji Badalićevog djela radi spomenuti prof. Jurić istražujući i ovo područje biskupije. Stanje inkunabula je sljedeće: Dijecezanska knjižnica u Đakovu (9), Knjižnica Franjevačkog samostana u Vukovaru (6) - Badalić (3), Knjižnica Franjevačkog samostana u Iloku (4) i Knjižnica Franjevačkog samostana u Slavonskom Brodu (2). Dakle, prema Badaliću na području đakovačke biskupije bilo je 5 inkunabula, tj. 3 u vukovarskom Franjevačkom samostanu i 2 u osječkom Franje-

2 Vidi br. 1, str. VIII.

3 SRAKIĆ, Marin. *Inkunabule i značajni rukopisi u biblioteci biskupije đakovačke i srijemske u Đakovu*. *Croatia christiana periodica*. God. III., br. 4. Zagreb, 1979., str. 66.

vačkom samostanu. Sada u osječkom Franjevačkom samostanu nema ni jedne inkunabule. Tako prema Jurićevom popisu iz 1986. na području đakovačke biskupije ima 21 inkunabula.

1. Knjižnica biskupije đakovačke i srijemske u Đakovu

1. APPIANUS, Alexandrinus. *Historia Romana (Liber Celticus et Mitridaticus)*.

Venetiis, Bernardus Pictor et Erhardus Ratdolt et Petrus Löslein. P.1/1477; P./1477. 4° Rom.

H * 1307, BMC V 244, GW 2290 (ima na mnogo mjesta), Ind. gen. 763, Goff A-928 (Stillwell A 827), Bad. 90 (Trogir - Biskupski kaptol), Bad.-Gspan 0.⁴

2. AVICENA. *Canon medicinae. /In transl. ab Gerardo Cremonensi/. Lib. I-V.*

Mediolani, Philippus Lavagna, 12. II 1473. 2° Rom.

H * 2200, BMC VI 700, Pellechet 1659., GW 3115 (Freiburg i. Br., Kopenhagen, Nikolsburg, Paris, Stuttgart, Wien), Goff 0, Bad. 0, Bad.-Gspan 0

3. BIBLIA /Latine/. *Biblia cum concordantiis Veteris et Novi Testamenti...*

Argentinae, /Johannes Grüninger/, VI. Kal. Mai (26.IV) 1497. 2° Got.

HC * 3122, BMC I 111, GW 4277 (na mnogo mjesta), Ind. gen. 1680, Goff B-600 (Stillwell B 534) - 12 primjeraka u SAD, Bad. 0, Bad.-Gspan 0

4. JACOBI, Johannes (Jean Jasme). *Tractatus de pestilentia. /Augustae Vindelicorum, Johannes Keller, 1478.-1482./* 4° Got.

H * 12745, BMC II 361, Ind. gen. 0, Goff J-15 (Stillwell J 13) - 2 primjerka u SAD, Bad. 0, Bad.-Gspan 0

5. PARATUS. *Sermones de tempore et de sanctis.*

Nurembergae, Antonius Koberger, 23. XII 1496. 2° Got.

H * 12413, Ind. gen. 7224 (Firenza), Goff p-104 (Stillwell P 98) - 1 primjerak SAD i 1 primjerak Kanada, Bad. 0, Ba.-Gspan 0

6. PAVINIS, Johannes Franciscus de. *Defensorium canonisationis S. Leopoldi. /Add.:/ Innocentius VIII, papa. Bulla canonisationis S. Leopoldi, cet.*

⁴ Josip Badalić i Alfonz Gspan načinili su popis inkunabula za Sloveniju 1957. pod naslovom »*Inkunabule v Sloveniji*«. Ljubljana, 1957.

Diacovensia 1/1995.

/Pataviae, Johannes Petri, ca 1491./ 4° Got.

HC * 12536, BMC II 618, Ind. gen 7372 (Perugia i Trento),
Goff P-240 (Stillwel P 209) - 4 primjerka u SAD, Bad. 0,
Bad.-Gspan 0

7. REGIMEN. Regimen sanitatis Salernitanum. (Add.:/ Arnoldus de
Villa Nova... Regimen sanitatis ad regem Aragonum./Corr.:
Doctores Montepessulanum regentes 1480./

Argentinae, (Typogr. Jordani 1483./ Georgius Husner/), In die
S. Thomae Cantauriensis (29.XII) 1491. 4° Got.

HC * 13758, BMC I 142, Pell. 1293, Ind. gen. 8299 (Modena,
Napoli, Padova, Venezia), Goff R-73 (Stillwell R 68) - na 7
mjesta u SAD, Bad. 0, Bad.-Gspan 0

8. SABELLICUS, Marcus Antonius. Decades rerum Venetarum.
Venetiis, Andreas Torresanus de Asula, 21. V 1487. 2° Rom. et
Got.

HC * 14053, BMX V 308, Ind. gen. 8487 - oko 30 primjeraka,
Goff S-5 (Stillwel S 5) - oko 25 primjeraka SAD, Bad. 0,
Bad.-Gspan 826 (Ljubljana - Knjižnica knezov Auerspergov).

9. SCHEDEL, Hartmannus. Liber chronicorum.

Nurembergae, Antonius Koberger, 12. VII 1493. 2° Got.

HC * 14508, BMC II 437, Ind. gen. 8828 - na mnogo mjesta,
Polain 3469, Goff S-307 (Stillwell S 281) - na vrlo mnogo
mjesta, Bad. 1003 (Dubrovnik - Dominikanska knjižnica, JAZU
- 3 primjerka), Bad. - Gspan 603 (Ljubljana - Narodna in
univerzitetna knjižnica 2 primjerka).

2. Knjižnica Franjevačkog samostana u Vukovaru

1. ALEXANDER de Ales. Summa universae theologiae.

Nurembergae, Antonius Koberger, I/24. I 1482. (nedostaju P.
II-IV) 2° Got.

HC * 643, BMC II 422, GW 871 (na mnogo mjesta u svijetu),
Ind. gen. 287, Goff A-383 (Stillwell A 348) - na 15 mjesta u
SAD, Bad. 30 (Šibenik - franjevci konventualci), Bad. - Gspan
10' (Ljubljana - Frančiškanski samostan i Maribor - Škofijski
arhiv).

2. BIBLIA (Latine). Biblia cum postillis Nicolai de Lyra et
expositionibus Guillelmi Britonis... et additionibus Pauli
Burgensis replicisque Matthiae Doering. P.I.

Nurembergae, Antonius Koberger, /s.a./ 2° Got.

Diacovensia 1/1995.

HC * 3167, BMC II 421, GW 4289 - na mnogo mjesta, Ind. gen. 1686, Goff B-614 (Stillwell B), Bad. 0 (Zagreb - Knjižnica Franjevačkog samostana), Bad. - Gspan 120 (Ljubljana - narodna in univerzitetna knjižnica i Ljubljana - Frančiškanski samostan).

3. BIBLIA (Latine). Biblia cum concordantiis Veteris et Novi Testamenti.

/Basileae, Johannes Amerbach), 1491. 2° Got.

HC * 3108, BMC III 694, GW 4267 - ima na mnogo mjesta, Goff B-590 (Stillwell B 524) - na 5 mjesta u SAD, Bad. 198 (registrirao ovaj primjerak, a ima ga također i Varaždin - Knjižnica Franjevačkog samostana), Bad. - Gspan 0

4. BIBLIA /Latine/. Biblia cum glossa ordinaria Wal. Strabonis aliorumque et interlineari Anselmi Laudunensis et cum glossis Nicolai de Lyra. P. II-IV Venetiis, Paganinus de Paganinis, 18. IV 1495. 2° Got.

HC * 3174, BMC V 458, GW 4283 - na dosta mjesta, Ind. gen. 1691. Goff B-608 (Stillwell B-542), Bad. 212 (Dubrovnik - Naučna biblioteka, Korčula - Opatska biblioteka, Košljun - Franjevački samostan, Slavonski Brod - Franjevački samostan, Našice - Franjevački samostan, Trsat - Franjevački samostan), Bad.-Gspan 115 (Ljubljana - Narodna in univerzitetna knjižnica, Koper - Študijska).

5. CICERO, Marcus Tullius. De officiis (Comm.: Petrus Marsus).

Venetiis, Baptista de Tortis, 1. IV 1486. 2° Rom.

HR 5275, BMC V 324, GW 6956 - na više mjesta, Ind. gen. 2911, Goff C-602 (Stillwell C 545) - na 4 mjesta u SAD, Bad. 0. Bad.,-Gspan 0

6. CICERO, Marcus Tullius. Epistolae ad familiares (Comm. hubertinus Clericus).

Venetiis, Andrija Paltašić, 18. VI 1487. 2° Rom.

HCR 5194, BMC V 354, GW 6841 (Budimpešta, Cambridge, Freiburg i. Br., Gotha, Hildesheim, Cavtat, London, Meiningen, München, Oxford, Rim, Strassburg, Troyes, Vendome, Washington, Wien), Ind. gen. 2840, Goff C-526 (Stillwell C 475) - osim Washingtona ima i u Chicagu, Bad. 344 (Bogišićeva biblioteka u Cavtatu i ovaj primjerak koji nije Badalić registrirao), Bad. - Gspan 0.

3. Knjižnica Franjevačkog samostana u Iloku

1. AMBROSIUS, S. Opera. P.2.

Basileae, Johannes Amerbach, 1492. 2° Got. et Rom.

HC * 896, Pell 580, GW 1599 - na mnogo mjesta, BMC III 753, Bad. 0, Bad.-Gspan 18 (Ljubljana - Narodna in univerzitetna knjižnica).

2. GUIDO de Monte Rochen. Manipulus curatorum.

Venetiis, Joannes Baptista Sessa, 9. X 1500. 8° Got.

C 2849, Ind. gen. 4596 (Ferrara, Lugo, Ostra), Goff G-615 (Stillwell G 562) - na 2 mjesta u SAD, Bad. 0, Bad.-Gspan 0

3. PETRUS de Palude. Sermones thesauri novi de tempore.

Argentinae, Martinus Flach, 1497. 2° Got.

C 5420, Polain 2970, Ind. gen. 7173 (San Candido), Goff P-527 (Stillwell P 482) - na 4 mjesta u SAD, Bad. 0, Bad. - Gspan

4. STEPHANUS de Monte. Campus sophistarum.

Lipsiae, Wolfgang Stockl, 14. VIII 1496. 4° Got. (samo dva lista).

BMC III 656, Ind. gen. 0, Goff 0, Bad. 0, Bad.-Gspan 0

4. Knjižnica Franjevačkoj samostana u Slavonskom Brodu

1. BIBLIA /Latine/. Biblia.

/ Basileae, Johannes Amerbach, 1494.-1494./ 4° Got.

HC * 3047, BMC III 695, GW 4270 - na dosta mjesta, Goff B-593 (Stillwell B 527), Bad. 0, Bad. - Gspan 0

2. BIBLIA /Latine/. Biblia cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et cum postillis Nicolai de Lyra expositionibusque Guillelmi Britonis.

Venetiis, Paganinus de Paganinis, 18. IV 1495. 2° Got.

HC * 3174, BMC V 458, GW 4283 - na dosta mjesta, Ind. gen. 1691, Goff B-608 (Stillwell B 542), Bad. 212 (Dubrovnik - naučna biblioteka, Korčula - Opatska biblioteka, Košljun - Franjevački samostan, Našice - Franjevački samostan, Trsat - Franjevački samostan, Vukovar - Franjevački samostan), Bad. - Gspan 115 (Ljubljana - Narodna in univerzitetna knjižnica, Koper - Študijska knjižnica).

Zaključak

1. Iako je većina predočenih inkunabula vjerskog sadržaja (Biblije, djela iz teologije, homiletike, filozofije i crkvenog prava), ipak ima nekoliko djela iz opće povijesti, rimskih pisaca i medicine. I jedni i drugi sadržaji važni su za povijesna istraživanja na ovim našim prostorima.

2. Po različitosti sadržaja (Biblija, svjetovna povijest, propovjedništvo, crkveno pravo i medicina), starosti (1473. - 1497.), a i brojnosti najvrednija je zbirka biskupije.

3. Zbirka inkunabula vukovarskog samostana ima teološko djelo Aleksandra Haleškog - franjevačkog pisca - teologa, zatim tri razne Biblije i dva Ciceronova djela. Za nas, pojedinačno uzevši, inkunabula Ciceronovo djelo »Epistolae ad familiares« posebno je značajno jer ga je tiskao Andrija Paltašić, naš tiskar iz Kotora.

4. Zbirka inkunabula iločkog samostana važna je zbog jednog medicinskog djela i fragmenta djela »Campus sophistarum« Stjepana de Monte. Ovo drugo djelo, poznato je, ima još samo knjižnica britanskog muzeja u Londonu.

5. Zbirka inkunabula brodskog samostana značajna je jer ima dvije Biblije. Biblija iz 1492.-1494. do sada, prema Badaliću u Hrvatskoj i Badalić - Gspanu u Sloveniji, nije poznata.

6. Potpisati inkunabule na području Hrvatske, izvršiti njihovu analizu i odrediti njihovo značenje.